

תחזית הפיתוח בישראל לשנת 2000

לפי: א אפרת- גיאוגרפיה ופוליטיקה בישראל, 1984, עמ' 225/6

הנחה מוקדמת: שטח המדינה יישאר בגודלו כבערב מלחמת ששת- הימים, עם הגולן, ירושלים-רבתי ותוספות שוליות בלבד.

א) הפיתוח לא יהיה שוויוני. אזורים מסויימים יועדפו עקב תנאים גיאוגרפיים משופרים, או עקבם ההתיישבותי. אזורי שוליים בגבול המדבר או בשולי- ההרים יישארו בתת-פיתוח ולא ידביקו את קצב הפיתוח הכללי.

ב) קצב גידול האוכלוסיה יהיה מתון. לא תבואנה עליות המוניות. קצב ריבוי המיעוטים יתמתן עם העלייה ברמת-חיהם.

ג) דיור בבנייה ממשלתית יתמקד באזורים סלקטיביים, בהתאם לעקרונות פיזור האוכלוסיה.

ד) רמת הפיתוח תשאף להשתוות למערב-אירופה.

ה) שלושת מוקדי הפיתוח העירוניים - גוש דן, חיפה והקריות וסביבות ירושלים - יוסיפו לגדול ולהוות מוקדי משיכה חזקים.

ו) ייווצר לחץ מסוים על השו"ל יים של מרפז-המדינה. רצועות מסויימות בצפון-הנגב, בדרום-השפלה וליד ירושלים יזכו לפיתוח-יתר של תשתיות מסעמים פוליטיים ובטחוניים.

ז) ייתכן מעבר לצורות יישוב ובנייה חדשות, וגם המערך היישובי עשוי לקבל מיבנה חדש.

ח) בשנת 2,000 תגיע אוכלוסיית ישראל ל-54 מיליון נפש. ייווצר לחץ רב לקרקע למגורים ברצועת-החוף, קושיי הפיזור ותגבר, איכלוס-היתר והציפוף ברצועת החוף ימשכו. לפחות 1/3 מ-5.5 מיליון האוכלוסין יתגורר במרפז הארץ הינו 1.5-2 מיליון נפש. (כבר היום - כ-90% מהאוכלוסין-עירוניים!)

תחזית האוכלוסיה לשנים 1990, 2000, 2005

השנה:	1990	2000	2005
יהודים (הנחה א')	3,740,400	4,126,800	4,342,200
יהודים (הנחה ב')	3,845,700	4,294,300	4,537,700
מיעוטים - סיה	893,500	1,183,600	1,352,200
(מתוכם: זרועים)	(72,300)	(96,200)	(110,200)
% המיעוטים מהיה	18.9-19.3%	21.6-22.3%	23.0-23.7%

המקור:

השנתון-הסטטיסטי 1986 לוח ב/19, עמ' 63.

חבלי-פיתוח בישראל (1979/80)

לפי-שטח, מס' היישובים, מס' המרפזים-הנפרדים

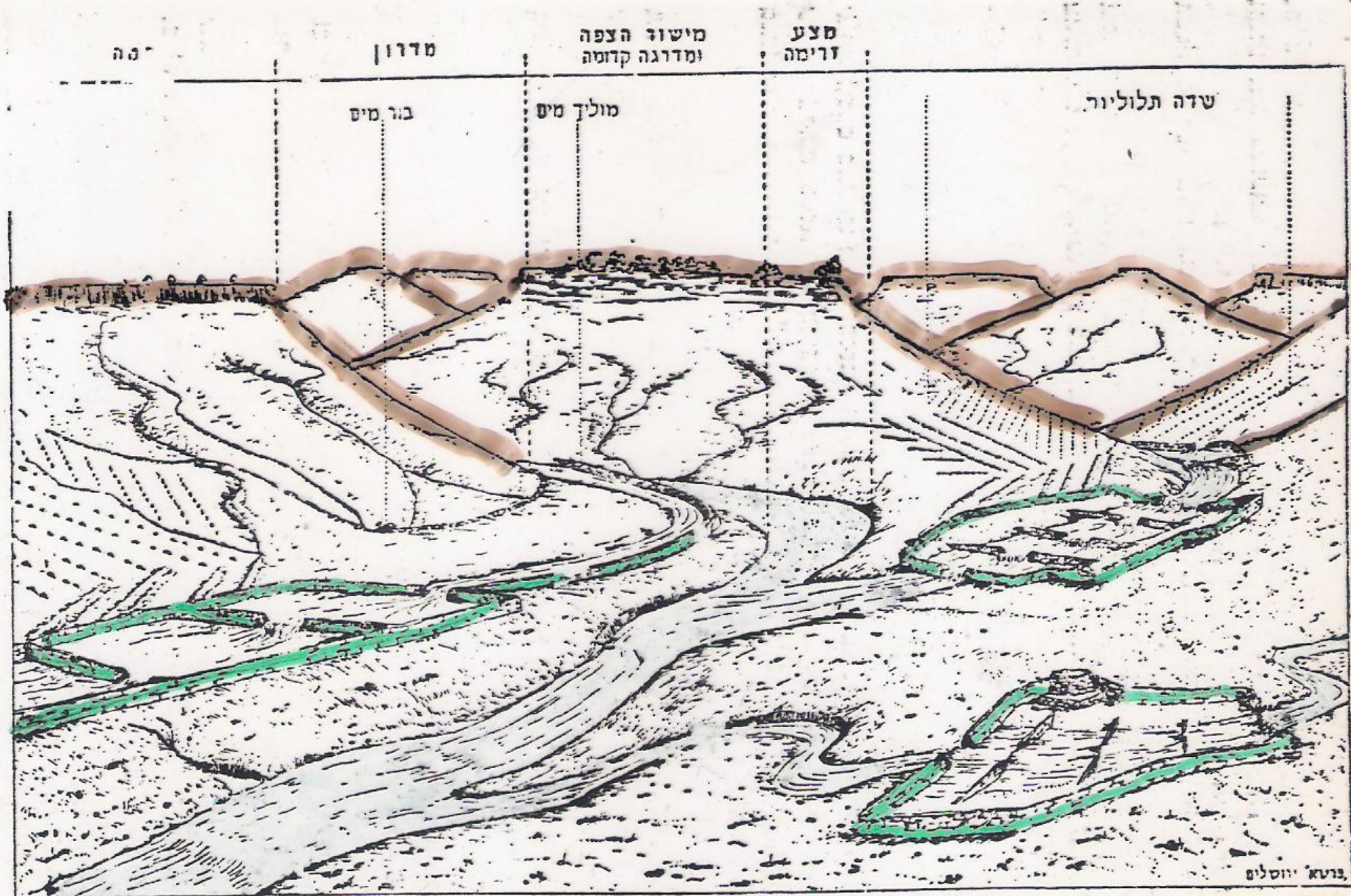
שם החבל	השטח קמ"ר	מספר היישובים	מספר המרפזים-הנפרדים
פורזים (צפון)	52	2	(-)
תענף (צפון)	65	13	3 יעל, אומן, תבר
מודיעין (מרכז)	97	2	(-)
פרוזדור ירושלים (מרכז)	278	28	1 בית-שאש
עדולם (מרכז)	91	6	1 נווה-מיכאל
לכיש (דרום)	617	30	3 קריית-גת, נהורה אבן-שמאל
אדוריים (דרום)	37	2	(-)
הבשור (דרום)	650	38	1 אופקים
הערבה (דרום)	416	11	2 חצבה, מרפז-ספיר

המסקנות:

- (1) סה שטחי חבלי-הפיתוח = 2,285 קמ"ר, כלומר כ-10% משטח-המדינה. בתוספת עוד כ-10% מרצועת הספר של המדינה נקבל כ-20% משטח המדינה.
- (2) רוב שטחי הפיתוח בדרום-הארץ, וגם שטחיהם שם גדולים יותר. קיים יחס ישר בין דלילות האוכלוסיה לבין השתרעון רוב שטחי חבלי-הפיתוח.
- (3) רק 1-3 חבלים התפתחו עיירון-ת-לכיש (קריית-גת), בשור (אופקים) ופרוזדור ירושלים (בית-שאש). בחבלי תענף, עדולם והערבה התפתחו רק מרפזים-גושיים. בשאר החבלים (פורזים, מודיעין ואדוריים) לא התפתחו אף לא מרפזים-דוממים.
- (4) מספר היישובים שונה מחבל לחבל. ריבוי יישובים - בלכיש (30), בשור (38) ופרוזדור ירושלים (28). רק באזורים בודדים התפתחה האברכה ישובית מלאה.

אזורי-ספר שלאחר מלחמת 1967

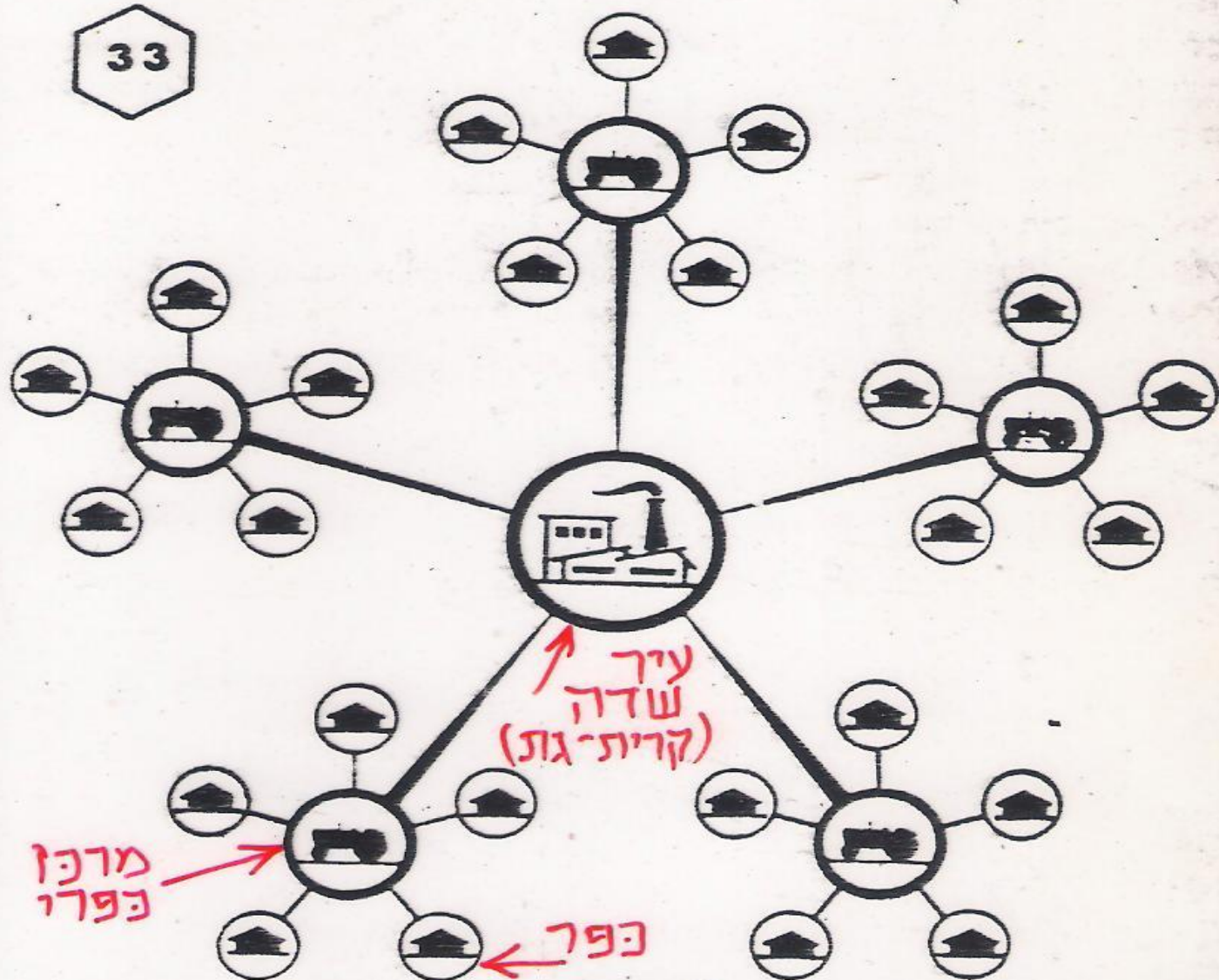
1. רמת-הגולן 1,150 קמ"ר
 2. בקעת-הירדן 1,030 "
 3. חבל ימית 490 "
 4. מרחב-שלמה 500 "
5. חבל-שלום (אזורי 1982)
6. דרום חבל-עזה (אזורי 1982)

תיאור סכימטי של שטחי עיבוד הקלאיים קדומים בגב הצפוני [לפי נ. קידר]

הדרגם התכנוני של חבל לכיש

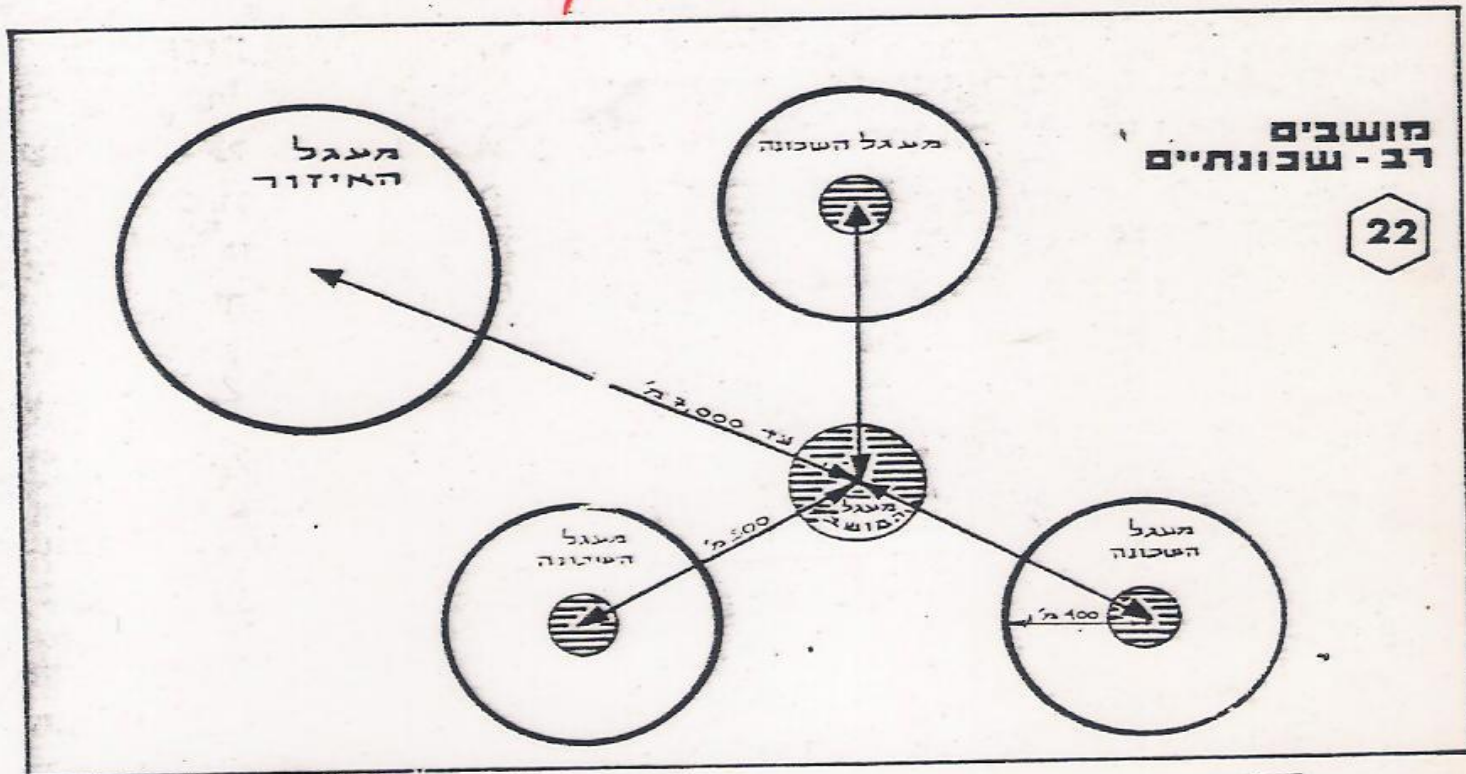
33

ובהיאחזרות בחלקים הקשים יותר מבחינה חקלאית ובטחונית. קליטת העולים היתה מלווה בהדרכה חקלאית ובטיפול מתמיד בנושאי יום-יום. עקרון המשק המנווהל קבע, שבשנים הראשונות ינוהלו הנושקים על ידי הנהלת החבל, ואילו המתיישבים יעבדו בו כשכירים, עד שיוכלו לנהלם בעצמם. המשקים הועברו למתיישבים לאחר מכן באופן הדרגתי. המתיישבים זכו להכנסה מינימאלית גם אם לא הצליחו בגידוליהם הראשונים, ובמשך הזמן, כאשר למדו את העבודה, הועברו המשקים לידיהם. אשר לביסוס הכלכלי של המשקים החלט, שהמשק הדומיננטי יהיה משק השדה המבטיח הכנסה גבוהה. במזרח החבל יגדלו בקר לבשר, מטעים בהשקיית עזר ופלחה. במערב החבל יעסקו בגידולי תעשייה ככותנה, סלק סוכר ועוד. סוגי הגידולים הותאמו ליתרון היחסי של כל שטח ושטח.

הקמת היישובים בחבל לכיש נעשתה אף היא בהדרגה. ראשית בניית היישובים החלה ב-1955, ומאז ואילך הגיעו העולים ישר אל החבל, ובדרך כלל לאחר שהות במחנות מעבר כחרובית ומשואה, לפני פזורם אל היישובים עצמם. איכלוס החבל נעשה, איפוא, על ידי עולים שעברו דרך המחנות או ישירות מן האוניה, וכן מיוצאי

תענך

הפיתוח לתקופותיו. בתקופת הייסוד 1953-1956 אורגנה אוכלוסיה מיושבי מעברות סמוכות, שמנתה כ-120 משפחות מעולי כורדיסטאן. עולים אלה הועסקו בעבודות תשתית, כגון: בניית בתי המגורים, הקמת סכר לאגירת מי שטפונות, חפירת תעלות ניקוז וכד'. מאוחר יותר הצטרפו אליהם כ-60 משפחות מעולי צפון אפריקה, ויחדיו איכלסו הם את גוש יעל. אז גם הושלם התכנון הפיסי של האיזור, נסללו 12 ק"מ של כבישים, והנחלים קישון ותענך הוסדרו. על שטח חקלאי שגודלו כ-30,000 דונם יושבו כ-2,700 נפש, אך רובם ללא רקע חקלאי (לוח 13).

לוח 13: יישובי חבל תענך לפי שנת ייסוד, אוכלוסיה וארצות מוצא

המושב	גוש	שנת ייסוד	אוכלוסיה ב-1978	ארץ מוצא עיקרית
אביטל	יעל	1953	430	אירן, כו דיסטאן, עירק
פרזון	יעל	1953	535	אירן, כורדיסטאן, עירק
מיטב	יעל	1953	490	אירן, כורדיסטאן, עירק
אדירים	חבר	1956	935	מרוקו (הרי האטלס)
דבורה	חבר	1956	290	מרוקו (מרקש)
ברק	חבר	1956	250	מרוקו (טנג'יר, קזבלנקה)
מליאה	אומן	1956	395	מרוקו (הרי האטלס), פולין
ניר יפה	אומן	1956	271	טוניסיה
גדיש	אומן	1956	432	מרוקו (הרי האטלס)
דם און		1962	300	ישראל
מגן שאול		1976	339	ישראל

יישובי חבל שלום מול חבל ימית

- יישוב
- יישוב סובק
- כביש
- - - גבול בין-לאומי
- קיבוצ

הים
התיכון

(יַמִּית)

גבול בינלאומי

רפיה

רפיה

ימית

סופה

חוליה

צ'יב

מבשר

כרם שלום

חוליה

סופה

ניר יצחק

סדה ניצן

דקלח

שדות

נתיב העשרה

תלמי יוסף

פרחל

יגד

יסודות מדרום

פרינו

תלמי יוסף

יבול

ניר מברק

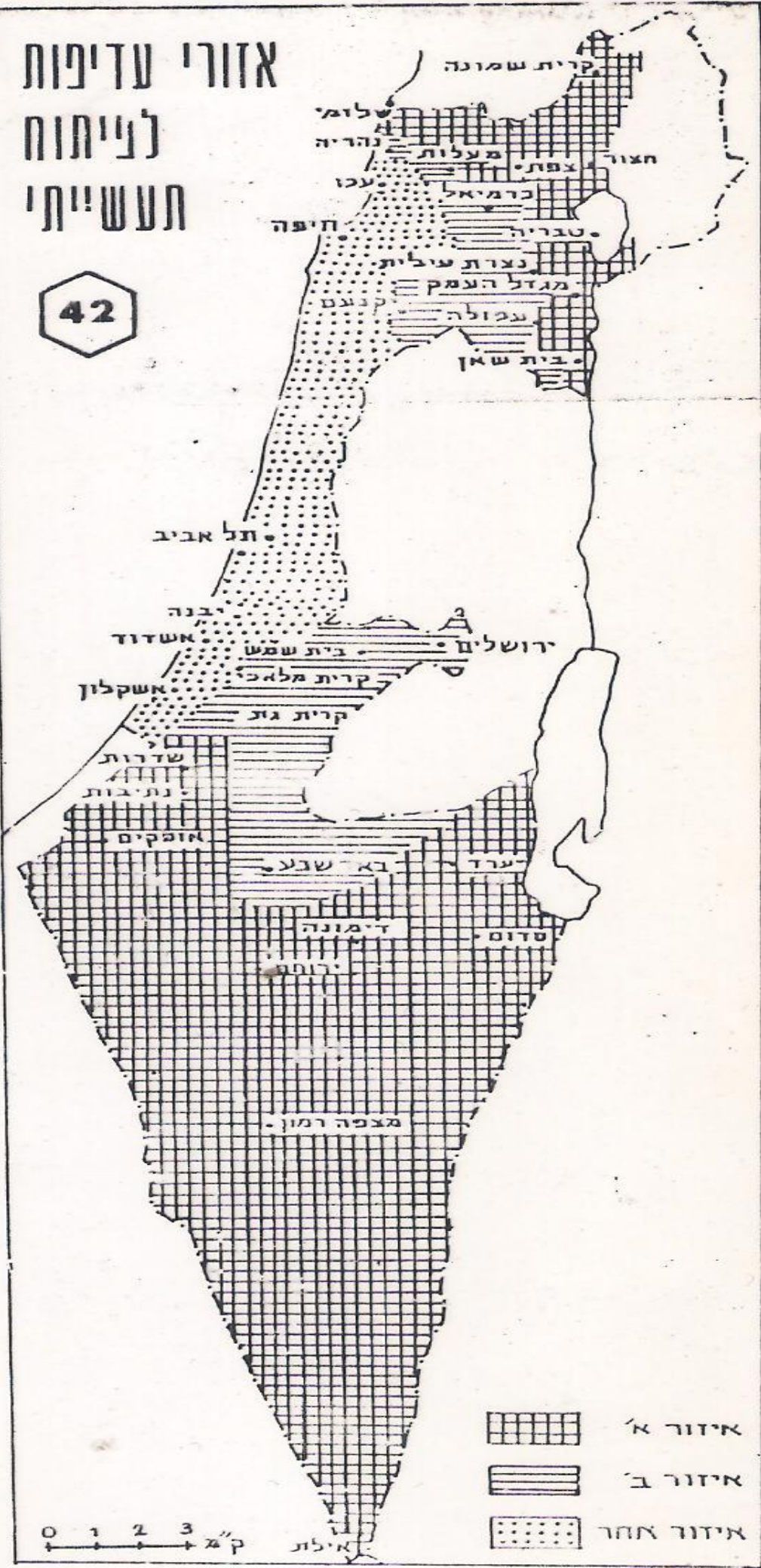
שונדה

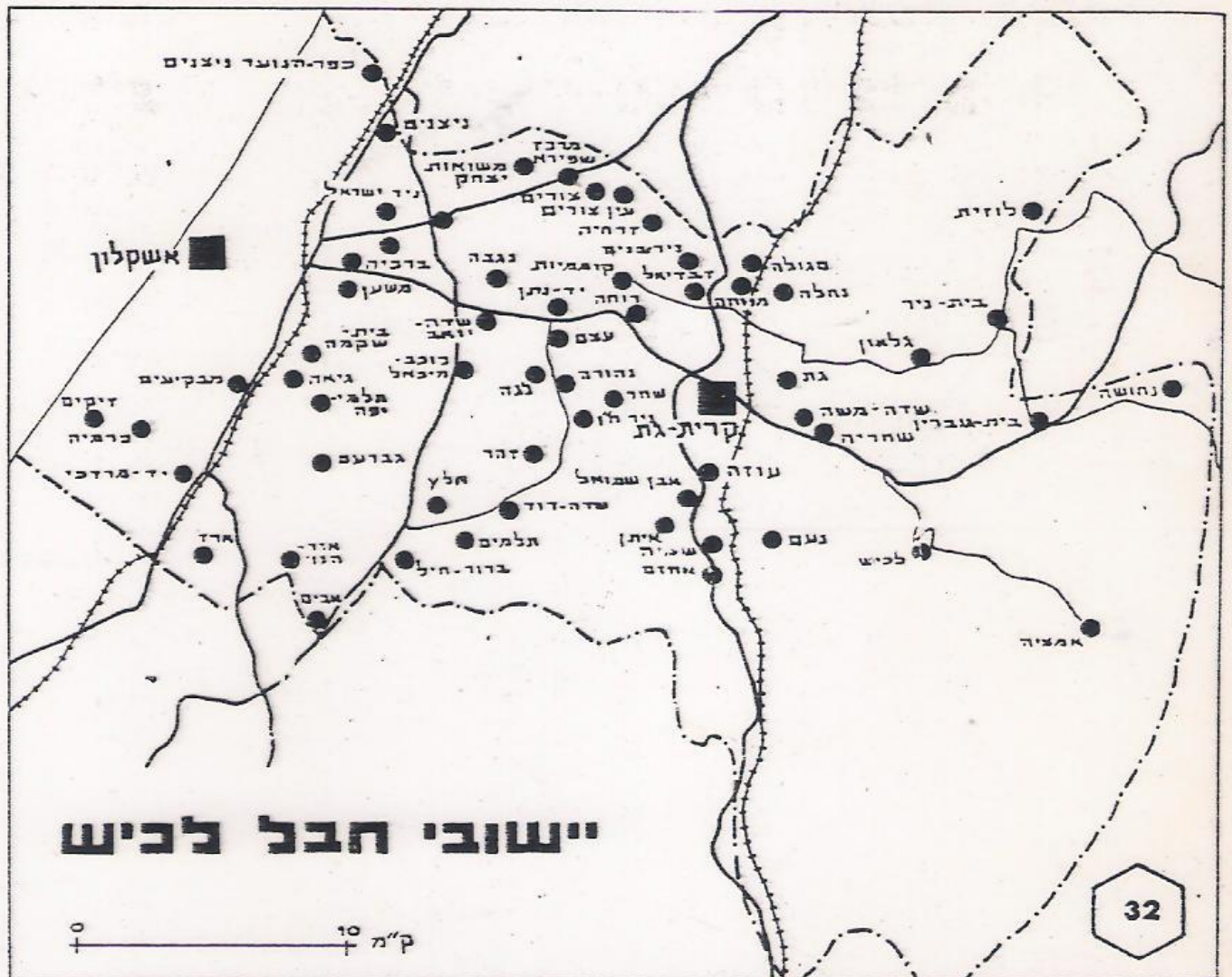
דקל

31

אזורי עדיפות לעיתוח תעשייתי

42

עקרונות תכנון חבל לכיש. חבל לכיש היה איזור הוותיישבות הראשון בארץ, שתוכנן על פי עיקרון התיישבותי מתקדם. הוחלט לבסס את האיזור על תכנון, שבו יתקיימו קשרים הדדיים בין הכפרים לבין עצמם, ובין לבין המערכת העירונית הסובבת. בגישת תכנון זו קיימות שלוש צורות התיישבות, השונות במהותן, בגודלן ובתפקידן במרחב. בדרג הנמוך נמצא את המושבים והקיבוצים המספקים שרותים יום-יומיים לכ-80 משפחות כל אחד. בדרג הבינוני נמצא את המרכז הכפרי אשר מיועד לספק שרותים ל-6-8 יישובים כפריים מן הדרג הנמוך. בו ימצאו מוסדות ציבור, חינוך, תרבות ובריאות המיועדים לאוכלוסיה רחבה יותר, עם רמת שרות גבוהה יותר. בדרג הגבוה נמצא את עיר השדה, שהיא המרכז המינהלי והכלכלי של האיזור כולו. לה משמש החבל כולו כעורף חקלאי, ובה מתרכזת התוצרת החקלאית והתעשייתית לפני שהיא מועברת לערים הגדולות במדינה (ציור 33).

בתכנון חבל לכיש הונחו חמישה עקרונות: תכנון חקלאי, תכנון האיכלוס, עקרון המשק המנוהל, הביסוס הכלכלי, והקמת התיישבות במערכת אזורית. התכנון החקלאי כלל הבאת מים למקום מקו ירקון — גגב, סקר קרקעות לשם קביעת סוגי הגידולים, וקביעת מערך היישובים והתפרסותם על פני המרחב. כל מתיישב קיבל חלקה בת 8-25 ד' ליד ביתו, חלקה נוספת מחוץ לאיזור המגורים. תכנון האיכלוס הביא להכוונת שני סוגים של מתיישבים לאיזור, רוב של עולים חדשים, ומיעוט של נוער ישראלי. העולים יושבו במרכזו של החבל, שהוא טוב יותר מבחינה חקלאית ונות יותר מבחינה בטחונית, ואילו הישראלים יושבו בקיבוצים, במושבים שיתופיים

תפיסה תכנונית בפיתוח הגליל

17

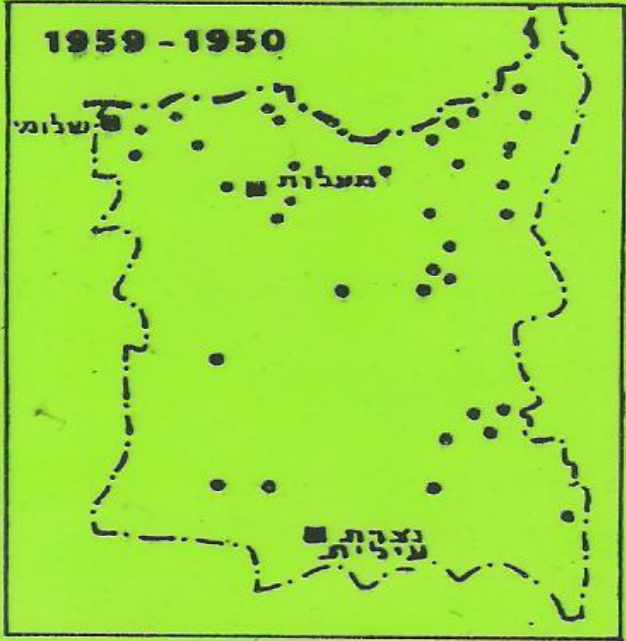

במשך השנים, ולא תמיד הוצהר עליה כעל בעלת עדיפות גבוהה. לא כל הקדימויות בפיתוח ענפי הופנו אל הגליל.

הגישה של מינהל מקרקעי ישראל היא חלוקת הגליל לשלושה חבלי-מישנה, חבל פיתוח מערבי, מרכזי וחבל פיתוח מזרחי, כאשר לכל חבל מיועדות מגמות תכנון מיוחדות. החבל המערבי חייב להתקשר מבחינת הפיתוח אל המרכזי והמזרחי בשלושה צירי רוחב, האחד בציר חיפה — נצרת — טבריה, השני בציר עכו — כרמיאל — צפת — טבריה, והשלישי — בציר נהריה — מעלות. כן חייבת להתפתח זיקה בין צפת — חצור — קריית שמונה, ומשם לרמת הגולן (ציור 17). בפיתוח זיקה הכוונה היא להתיישבות ליניארית יהודית, פיתוח דרכי תחבורה, הקמת יישובים והכשרת קרקעות להתיישבות. (החבל המרכזי יהיה גם בעתיד עתיד-תעסוקה בגלל יתרונותיו הגיאוגרפיים, ויהווה גם מוקד משיכה לתעשייה. חיפה וסביבותיה יהוו מרכז כובד כלכלי בענפי השרותים, המסחר ושרותי הרווחה. בחבל המרכזי קיים יתרון למגורים, לתיירות ולנופש, ועל כן עשוי הוא לשמש מוקד להתיישבות פרברית או למגורים ביישובים עירוניים-למחצה. ערים ועיירות בחבל

15

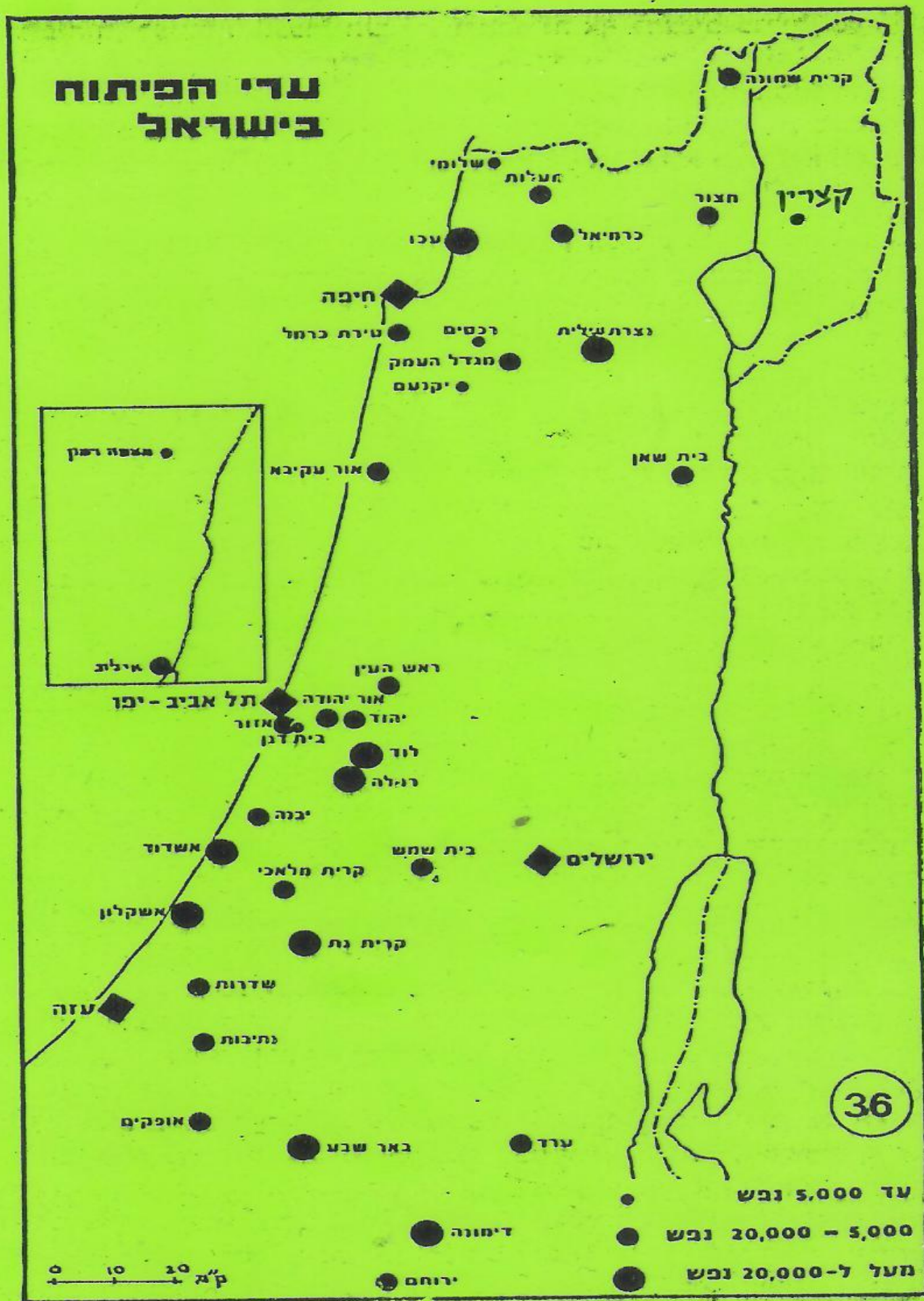
תוספת היישובים היהודיים בגליל

- יישוב כפרי
- יישוב עירוני

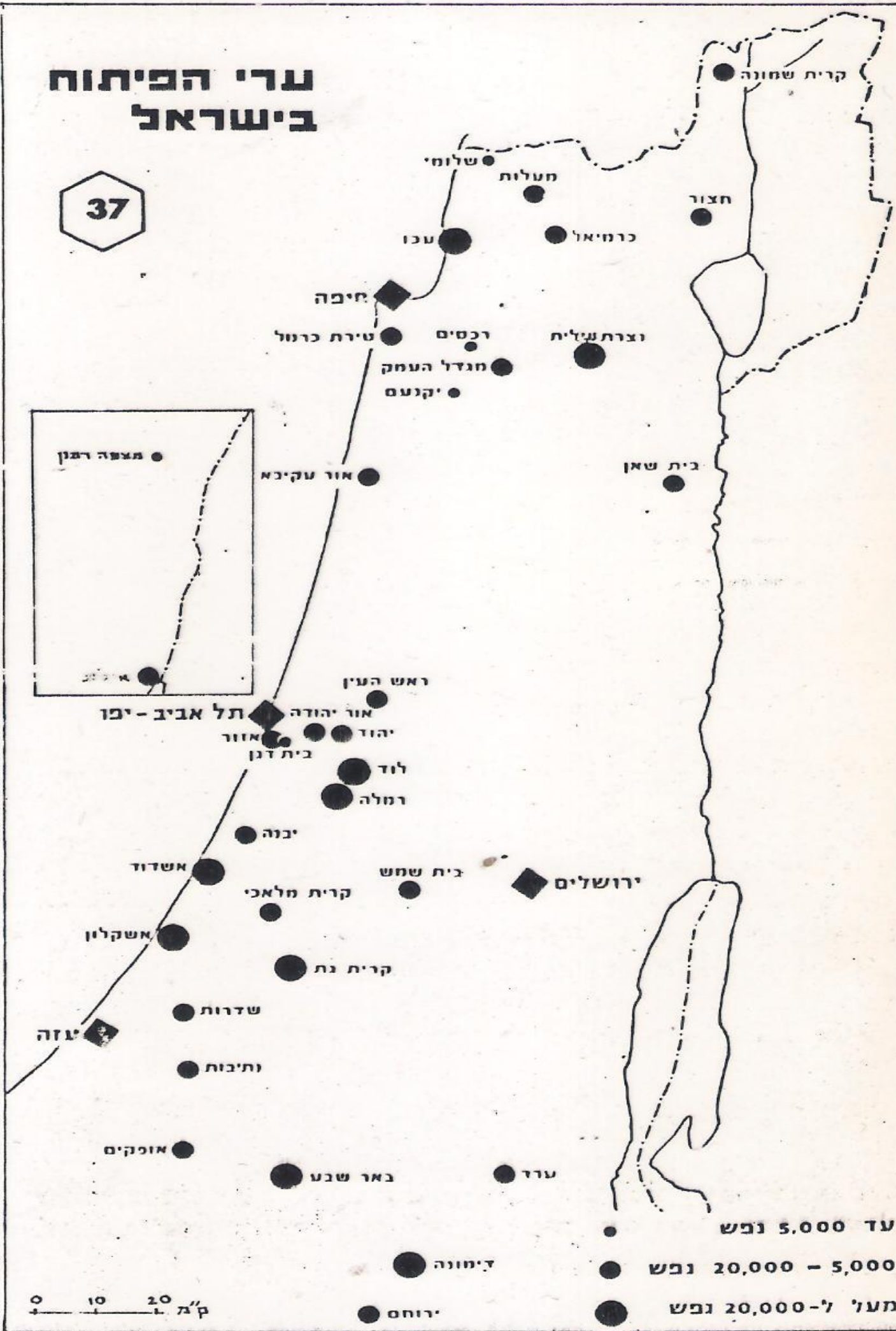

ערי הפיתוח בישראל

ערי הפיתוח בישראל

37

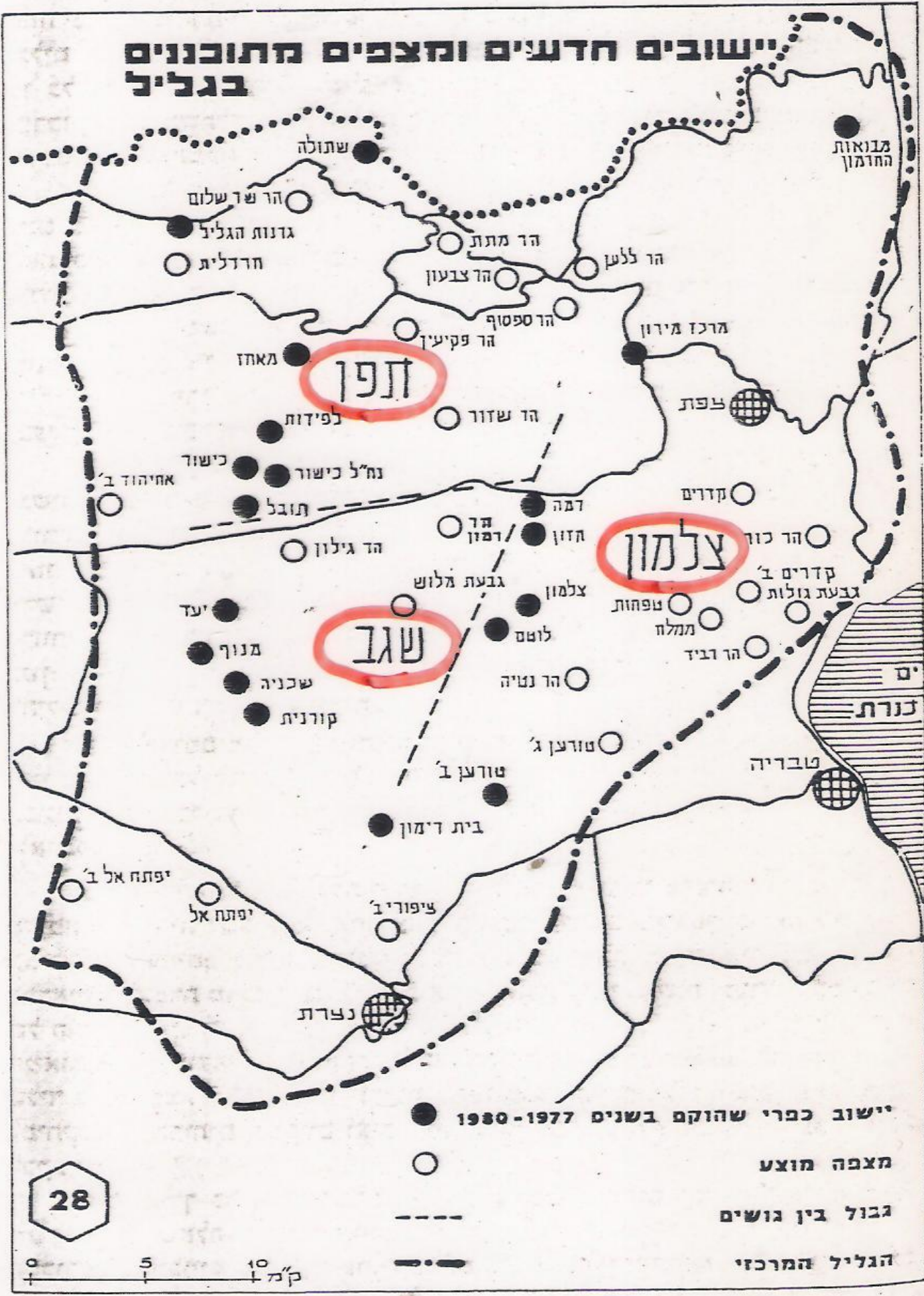
- עד 5,000 נפש
- 5,000 - 20,000 נפש
- מעל ל-20,000 נפש
- ◆ ירוחם
- ◆ דימונה
- ◆ ערד
- ◆ באר שבע
- ◆ אופקים
- ◆ נתיבות
- ◆ שדרות
- ◆ קרית נת
- ◆ קרית מלאכי
- ◆ אשדוד
- ◆ יבנה
- ◆ רמלה
- ◆ לוד
- ◆ יהוד
- ◆ אור יהודה
- ◆ תל אביב - יפו
- ◆ ראש העין
- ◆ אור עקיבא
- ◆ יקנעם
- ◆ חנדל העמק
- ◆ רכסים
- ◆ טירת כרמל
- ◆ חיפה
- ◆ עכו
- ◆ כרמיאל
- ◆ מעלות
- ◆ שלומי
- ◆ חצור
- ◆ קרית שמונה
- ◆ נצרת עילית
- ◆ בית שאן
- ◆ ירושלים
- ◆ בית שמש
- ◆ אשקלון
- ◆ עזה

0 10 20 ק"מ

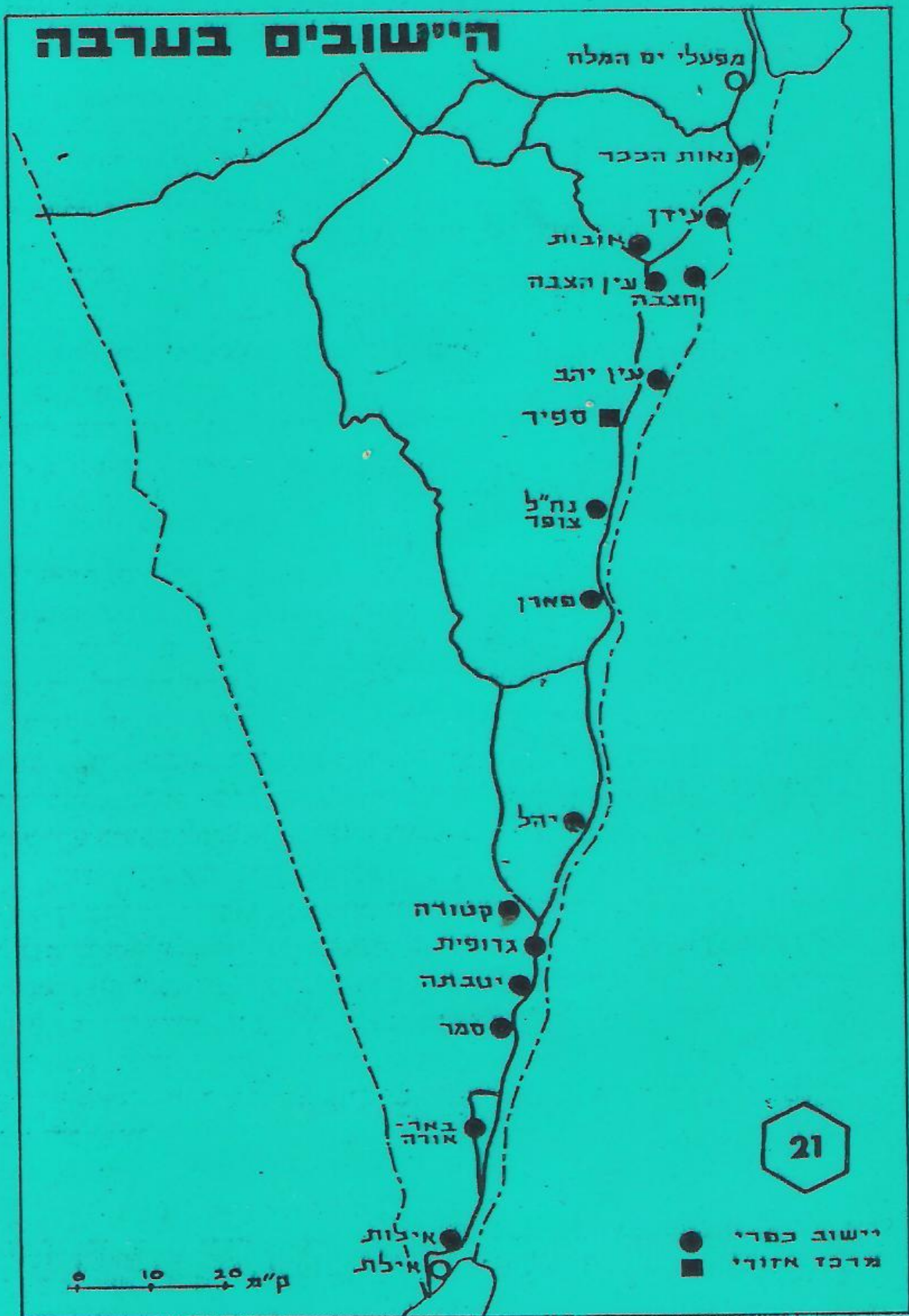
לוח 1: המושבות בישראל לפי שנת יסוד ואוכלוסיה

המושבה	שנת ייסוד	אוכלוסיה ב-1948	אוכלוסיה ב-1978
אבן יהודה	1932	1,507	3,800
אילניה	1902	54	250
באר יעקב	1907	285	4,090
בנימינה	1922	2,199	2,860
בת שלמה	<u>1899</u>	75	192
גבעת עדה	1903	210	1,300
גדרה	<u>1884</u>	965	5,850
גן יבנה	1931	302	2,650
הוד השרון	1924	3,818	17,500
הרצליה (*)	1924	5,287	54,300
זכרון יעקב	<u>1882</u>	1,935	4,620
חדרה (*)	<u>1890</u>	11,811	37,200
יבנאל	1901	734	1,480
יסוד המעלה	<u>1883</u>	169	620
יקנעם	1935	365	530
כנרת	1909	387	228
כפר יונה	1932	577	3,000
כפר סבא (*)	1903	5,516	36,800
כפר תבור	1901	100	420
מגדל	1910	213	740
מוזכרת בתיה	<u>1883</u>	407	1,700
מטולה	1896	172	
מנחמיה	1902	149	835
מצפה	1908	140	39
נהריה (*)	1934	1,722	27,600
נס ציונה	<u>1883</u>	2,355	13,500
ינתלית	1903	348	2,920
פרדס חנה-כרכור	1913, 1929	9,699	15,200
פרדסיה	1942	—	780
פתח תקוה (*)	<u>1878</u>	23,295	114,400
קדימה	1933	401	3,750
קריית עקרון	<u>1883</u>	...	4,290
ראש פינה	<u>1882</u>	346	990
ראשון לציון (*)	<u>1882</u>	10,433	83,800
רחובות (*)	<u>1890</u>	12,522	61,000
רעננה	1921	5,912	27,320
רמת השרון	1923	1,107	29,100
תל מונד	1929	508	3,000

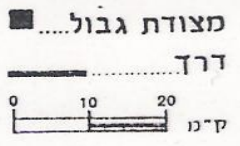
יישובים חדשים ומצפים התוכונים בגליל

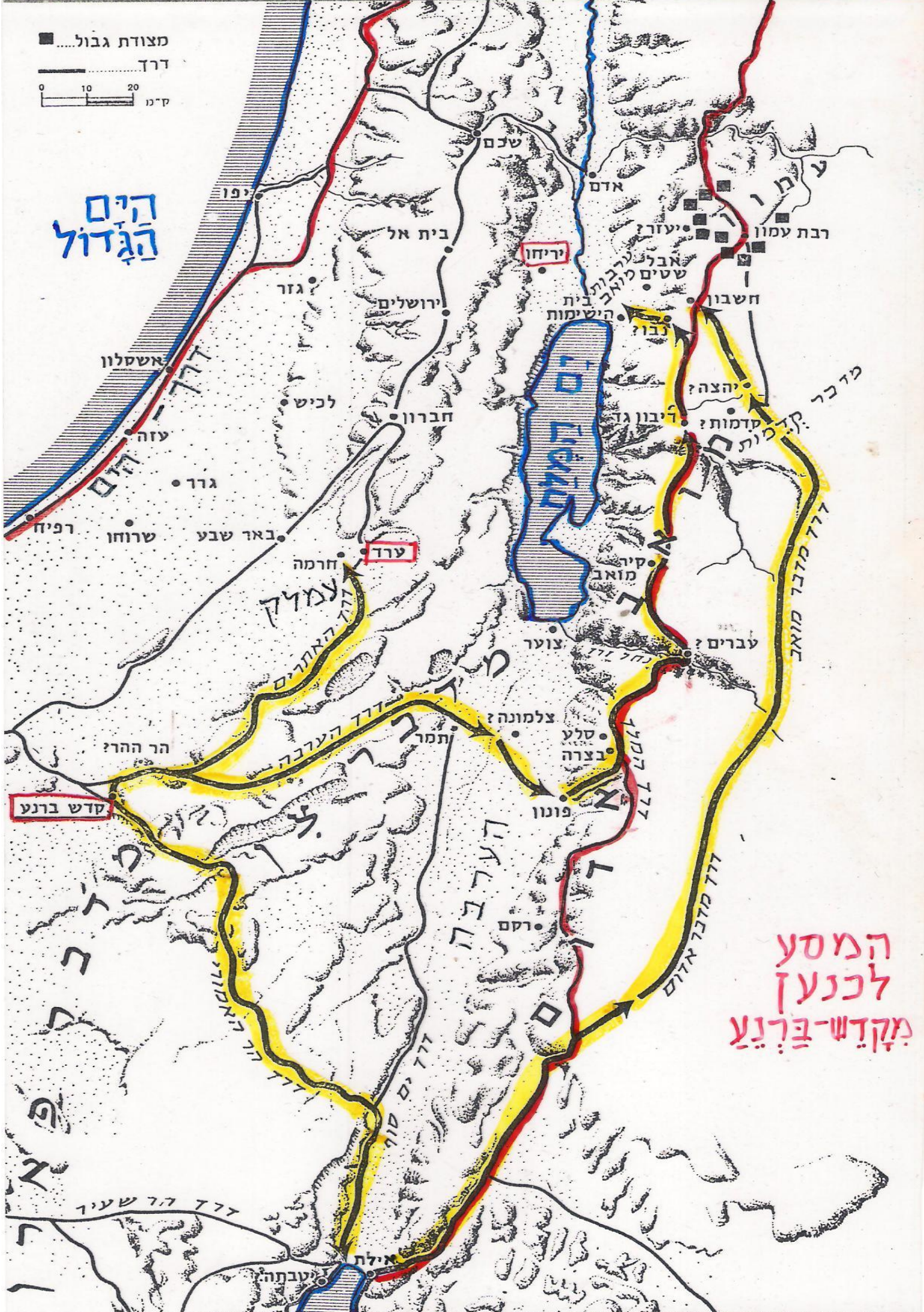
היישובים בערבה

21

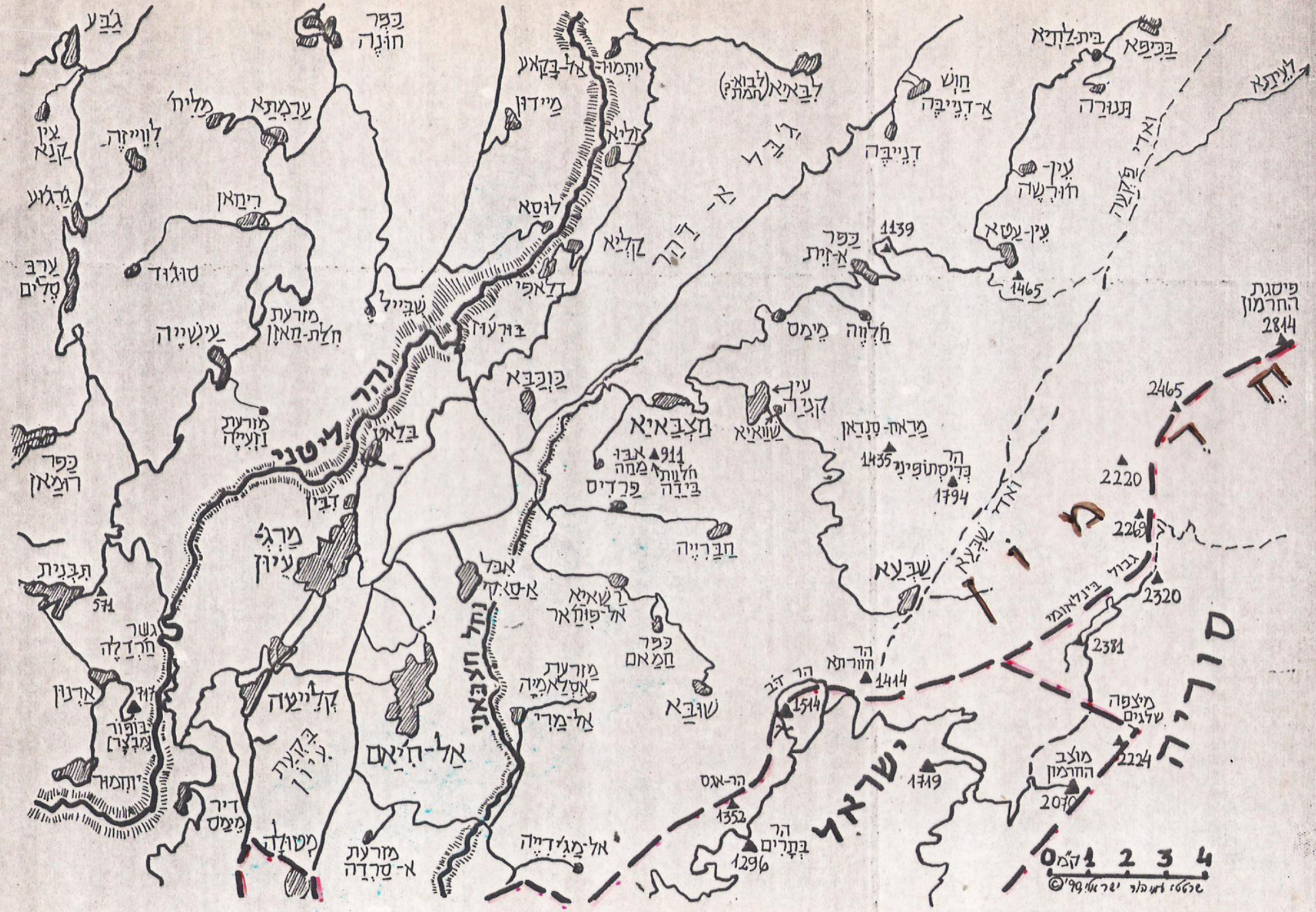

הים הגדול

קדש ברנע

המסע
 לכנען
 מקדש-ברנע

0 1 2 3 4 ק"מ
 © 1998 ישראליטל

ההתיישבות היהודית בשטחים המוחזקים 1967 - 1985 (לפי מספר הישובים)

%	ס"ה	1985-1982	1981-1977	1976-1974	1973-1971	1967-1970	השנים
<u>19.4 = 31</u>		3	9	4	5	10	הגולן
<u>8.7 = 14</u>		9	3	0	1	1	חבל עזה
<u>15.0 = 24</u>		1	9	2	5	7	בקעת הירדן
<u>6.9 = 11</u>		4	3	1	0	3	גוש עציון
<u>50.0 = 80</u>		37	39	2	1	1	י"ש
<u>100 = 160</u>		54	63	9	12	22	ס"ה
100		33.8	39.4	5.6	7.5	13.75	%

המקור: סקירה חודשית 3/4, 1987, ע' 65.

1968-1978 } יותר מ-20 ישובי סיני, כולל העיר צ'מית, פנוי ונהרסו ב-1982.

מ-1981 ואילך ההתיישבות בי"ש בסיסמאות של איכות-חיים
ב-1987 - 60,000 + יהודים בכל י"ש"ע, עם 160 ישובים. (180,000 ג' - 2,000)

1985 - 116 ישובים יהודיים בי"ש"ע עם 46,000 תושבים
29 ישובים יהודיים בגולן עם 8,700 תושבים
(המקור: ש.ס.ל. 1986, ב/6, עמ' 7-36)

(ס"ה: 145 ישובים עם 54,700 תושבים)

1989 - 128 ישובים יהודיים בי"ש"ע עם 73,000 תושבים
29 ישובים יהודיים בגולן עם 10,000 תושבים.
(ס"ה: 157 ישובים עם 83,000 תושבים)

היעדים ארופי-הטווח (שנת 2010) לאינלואס המרפזים העירוניים בי"ש

העיר	שטח מתוכנן בדונמים	המספר המצוינן ליחידות-מגורים	אוכלוסיה מצווננת
מעלה-אדומים	13,717	10,000	40,000
אדיאל	29,500	25,000	150,000
עמנואל	4,000	5,000	20,000
קרני-שומרון	2,206	5,365	30,000
קרית-ארבע	512	6,000	25,000
גבעון	1,300	1,900	30,000
אפרת	238	6,000	25,000
אלקנה	380		
סה	51,853	59,265	320,000

המקור: א. אפרת- גיאוגרפיה ופוליטיקה בישראל, 1984, עמ' 100.

